HUDUDLARDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIKNING O'RNI

Abdusamatov Baxtiyor Korobaevich
SamDAQU – "Biznesni boshqarish" kafedrasi dotsenti., i.f.n
ORCHID: 0009 – 0001 – 3524 – 7949
https://doi.org/10.5281/zenodo.19220560

Annotatsiya. *Ushbu maqolada hududlarda kichik biznesni rivojlantirishning samarali vositasi sifatida davlat-xususiy sheriklikning (DXSh) zamonaviy innovatsion shakllari tahlil qilingan. Tegishli tadqiqotlar xulosasi asosida hududlarda DXSh loyihalarini amalga oshirishning o'ziga xos jihatlari kichik biznesning xususiyatlarini hisobga olgan holda ko'rib chiqiladi. Hududlarni barqaror rivojlantirish va hududlar uchun infratuzilma xavfsizligini ta'minlash uchun davlat-xususiy sheriklikni tashkil etishga kompleks yondashuv zarurligi to'g'risida xulosa va fikrlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *kichik biznes, hududlarni raqamlashtirish, texnoparklar, klasterlar, infratuzilma, sheriklik modeli, investitsiya, innovatsiya.*

Аннотация: *В данной статье анализируются современные инновационные формы государственно-частного партнерства (ГЧП) как эффективный инструмент развития малого бизнеса в регионах. На основе выводов соответствующих исследований рассматриваются специфические аспекты реализации проектов ГЧП в регионах с учетом особенностей малого бизнеса. Представлены выводы и соображения о необходимости комплексного подхода к организации государственно-частного партнерства для устойчивого развития регионов и обеспечения инфраструктурной безопасности регионов.*

Ключевые слова: *малый бизнес, строительная отрасль, цифровизация строительства, технопарки, кластеры, инфраструктура, модель партнерства, инвестиции, инновации.*

Kirish.Bugungi kunda hudud iqtisodiyotini rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) doirasida innovatsion biznesga investitsiya kiritishda davlat va xususiy kapitalning uyg'unlashuvi muhim rollardan birini bajarmoqda.

Xususan, Prezidentning 2023-yil 11 - sentabrda qabul qilingan "O'zbekiston – 2030" strategiyasida DXSH asosida ijtimoiy sohalarga xususiy investitsiyalarni jalb qilish, xizmatlar sifatini oshirish va boshqaruv tizimini takomillashtirish bo'yicha muhim vazifalar belgilangan. Shuningdek, "Yangi O'zbekiston – xalq uchun xizmat qiladigan davlat" g'oyasi asosida davlat xizmatlari bozor mexanizmlariga yaqinlashtirilmoqda. Bu esa xususiy sektor bilan sheriklikni chuqurlashtirishni taqozo etadi [1].

Davlat-xususiy sheriklik (DXSH) mexanizmini chuqur o'rganish, xizmat ko'rsatish sohasida mazkur model asosida faoliyat yurituvchi korxonalarni boshqarish tizimining nazariy asoslarini ishlab chiqish va uni takomillashtirish bo'yicha respublikamizda hamda xalqaro miqyosda qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan

Adabiyotlar tahlili: Kichik biznesni rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik (DXSh)ning o'rni va ahamiyati borasida qilihgan ilmiy tadqiqot ishlari ilmiy va amaliy manbalarda keng

yoritilgan bolib, kichik biznesni qo‘llab-quvvatlashdagi samarasi doimiy ravishda iqtisodchi olimlar tamonidan tahlil qilinib o’rganilib kelinmoqda.

Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev o‘zining nutq va asarlarida DXSH modelining o‘rni va ahamiyatini ko‘p bor ta’kidlab, bu boradagi siyosatni quyidagi so‘zlar bilan ifodalagan edi: “Xususiy sektorni rivojlantirmay, iqtisodiy o‘sish, innovatsiyalar, yangi ish o‘rinlari va xizmatlar sifati haqida gap bo‘lishi mumkin emas. Biz davlat va xususiy sektor hamkorligini yangi bosqichga olib chiqishimiz kerak.” [1].

Ushbu tamoyillar “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida ham o‘z ifodasini topgan. Strategiyaning 2-yo‘nalishi - “Barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlash va raqobatbardosh iqtisodiyotga erishish” doirasida DXSH loyihalarini kengaytirish, xususiy sektorni ijtimoiy sohalarga jalb qilish, xizmatlar sifatini oshirish orqali aholining turmush darajasini yaxshilash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan [2].

Bugungi kunda ko’plab mamlakatlarda infratuzilma tizimini isloh qilish, shuningdek, yangi obyektlarni barpo etish va moliyalashtirishning yangi manbalarini izlab topishda davlat-xususiy sheriklik munosabatlari tobora rivojlanib, yangi mazmun kashf etmoqda [3].

Davlat-xususiy sheriklik munosabatlari o’zining ahamiyatini ko’rsatishi uchun ushbu munosabatlarni oqilona amalga oshirish asosiy maqsadlardan biri hisoblanadi. Muvafaqqiyatli DXSh loyihalari oxir-oqibatda puxta o’ylangan tashkiliy mexanizm va istiqbolli siyosatning mahsuli deyish mumkin [4].

DXShning O‘zbekiston sharoitidagi imkoniyatlari, xususan, soliqqa oid imtiyozlar, davlat kafolatlari va preferensiyalar orqali kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash tajribalari yoritilgan [5].

Muallifning fikriga ko'ra, davlat-xususiy sheriklik davlat va biznes o'rtasidagi keng ko'lamli sanoat tarmoqlari va innovatsiyalarda ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalar va dasturlarni amalga oshirish maqsadida institutsional va tashkiliy aloqalarni ifodalaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot davomida nazariy tahlil asosida kuzatish, taqqoslash, guruhlash va umumlashtirish usullari qo‘llanildi. Shuningdek, o‘rganilayotgan jarayon va hodisalarni chuqur tahlil qilish maqsadida tahlil va sintez usullaridan toliq tarzda foydalanilib, ularning o‘zaro uyg‘unligi asosida ilmiy xulosalar keltirildi.

Tahlil va natijalar.

Bugungi kunda iqtisodiyoti rivojlanayotgan mamlakatlarini xususiy sektorsiz, jumladan kichik biznes va xususiy tadbirkorliksiz tasavvur qilib bo‘lmaydi.

Hududlarda kichik biznes subeyktlarini rivojlantisrish yangi moliyaviy infratuzulmalardan foydalanish, bozorga yangi maxulotlarni ishlab chiqarish va davlat teng sherikchilik asosida kichik biznes sub’eyktlarini yalpi ichki maxsulotdagi daromadini ortirish uchun harakat qilmoqda.Kichig biznes va xusuiy tadbirkorlik jamiyatning asaosiy bog’iniga aylanib bormoqda.

Samarqand viloyatida 2025-yilning yanvar-dekabrida YAHM tarkibida kichik tadbirkorlik subyektlarining ulushi 70.4 % ni tashkil etgan bo’lsa. 2024-yilda esa 73.1 % ni tashkil etgan, 2025 yilda 2023 yilga nisbatan 2.4 %ga, 2024 yilga 2.7%ga kamayganligini ko’rishimiz mumkin (1-jadval).

1-jadval.

Samarqand viloyatida kichik tadbirkorlik subyektlarining ulushi

t/r	Ko’rsatkichlar nomlanishi	Yillar kesimida		
		2023	2024	2025
1	YAIM hajmidagi ulushi (foizda)	72.8	73.1	70.4

2	Faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalar soni (ming birlik)/ (foizda)	37.7/81.3	35.2/93.4	33.0/94.2
3	Sanoat ishlab chiqarish hajmidagi ulushi (foizda)	46.4	53.7	50.0
4	Qurilish ishlari hajmidagi ulushi (foizda)	84.0	88.2	88.8
5	Asosiy kapitalga kiritilgan investitsiya hajmidagi ulushi (foizda)	61.1	56.7	60.4

Manba: Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan

Olib borilgan tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, hududlardagi kichik biznesni jalb qilgan DXH loyihalari hududlarda ishlab chiqarishining o'ziga xos xususiyatlari va kichik korxonalarning cheklangan resurs imkoniyatlari bilan bog'liq bo'lgan muhim o'ziga xos xususiyatlarga ega. So'nggi yillarda bunday loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish jarayonida sezilarli o'zgarishlar yuz berdi, bu esa kichik biznes ehtiyojlariga moslashtirilgan yanada samarali hamkorlik modellarini yaratish imkonini beradi.

Shu bilan birga, hududlardagi DXHlarning samaradorligi bir qator omillarga bog'liq bo'lishi shubhasiz:

- mintaqaviy xususiyatlar;
- tanlangan hamkorlik modeli;
- xavflarni taqsimlash mexanizmlari;
- infratuzilmani rivojlantirish darajasi va moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyati.

Biroq, kichik biznesni rivojlantirish nuqtai nazaridan, turli xil DXSh modellarining samaradorligini o'rganish har doim murakkab bo'lib kelgan, chunki ularning qishloq joylardagi iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarga ta'siri uzoq muddatli bo'lib, ko'pincha bilvosita ta'sirlarda namoyon bo'ladi. Hududlardagi tarmoqlarni raqamlashtirish kichik biznes uchun yangi imkoniyatlarni ochadi, ammo shu bilan birga mavjud davlat qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini moslashtirishni talab qiladigan qo'shimcha qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

Kichik biznes o'zining moslashuvchanligi tufayli hududlarda davlat-xususiy sheriklikning muhim ishtirokchilari hisoblanadi. Kichik va o'rta biznes bilan DXSh loyihalarini amalga oshirish hududning iqtisodiyotini rivojlantirishga hissa qo'shadi, ish o'rinlarini yaratadi, ishsizlikni kamaytiradi va soliq tushumlarini oshiradi.

Biroq, cheklangan moliyaviy resurslar va ma'muriy to'siqlar kichik biznesning DXShda faol ishtirok etishiga to'sqinlik qiladi, bu esa maxsus qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqishni talab qiladi.

Kichik biznesni DXSh loyihalariga jalb qilish uchun me'yoriy - huquqiy bazani ishlab chiqish juda muhimdir. Kichik biznesning tenderlarda ishtirok etish tartiblarini soddalashtirish, yirik loyihalar uchun kvotalarni joriy etish va kreditlarga kirish uchun davlat kafolatlari tizimini takomillashtirish zarur. Hududlarda DXShni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning yagona metodologiyasini ishlab chiqishni, qurilish kompleksiga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlashni va resurslarni boshqarish mexanizmini yaratishni talab qiladi.

Kichik biznesni rivojlantirish uchun innovatsion DXSh shakllari zamonaviy muammolarga javob beradigan hamkorlikning yangi modellarini ifodalaydi. Bularga texnoparklar - kichik biznes zamonaviy texnologiyalar va infratuzilmalardan foydalanishi mumkin bo'lgan maxsus iqtisodiy rejimlarga ega hududlarni yaratish kiradi. Yana bir istiqbolli model - bu DXSh asosida hududlarda klasterlarni shakllantirish bo'lib, unda kichik biznes qiymat zanjirlariga integratsiya qilinadi va

o'sish va rivojlanish uchun imkoniyatlar yaratiladi. Shuningdek, davlat hududlarda ishlab chiqarishni rivojlantirishga sarmoya kiritadigan kichik biznesdan ma'lum hajmdagi mahsulotlarni sotib olishni kafolatlaydigan ofset shartnomalari mexanizmi ham diqqatga sazovordir.

Shunday qilib, kichik va o'rta biznes hudud iqtisodiyotini yanada rivojlantirish, demokratik institutlarni shakllantirish va mustahkamlash, shuningdek, hududni qulay investitsiya muhiti va biznes sharoitlariga ega hududlarga aylantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Kichik va o'rta biznesni rivojlantirish nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy ahamiyatga ham ega.

Shuning uchun hududlarda turli davlat-xususiy sheriklik vositalaridan foydalangan holda kichik va o'rta biznesni barqaror va uzoq muddatli rivojlantirishga e'tibor qaratish juda muhimdir.

Xulosa va takliflar.

Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) – hududlarni hozirgi sharoitda iqtisodiy boshqaruv modelining asosiy shakllaridan biri bo‘lib, u davlat va biznes o’rtasidagi keng ko’lamli uzoq muddatli va o‘zaro manfaatli aloqolariga asoslanadi. Ayniqsa, hududlarda DXSh asosida faoliyat yurituvchi korxonalarni boshqarish o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, ular davlat korxonalaridan farqli boshqacha yondashuvlar, institutsional tizim va iqtisodiy – samarali boshqaruv mexanizmlarni talab qiladi.

Olib borilgan tadqiqotlar asosida, ushbu yuqoridagi muammolarning yechimiga javob toppish uchun quyidagi tavsiylarni keltirmoqchimiz:

1. Samarqand viloyati hokimligi qoshida davlat va tadbirkorlik subyektlari o‘rtasida doimo hamkorlik faoliyatini rivojlantiruvchi markaz tashkil etish;
2. Samarqand viloyatida hududlar infratuzilmasini rivojlantirish uchun yo’naltirilgan loyihalarni moliyalashtirish jamg’armasini tashkil etish;
3. Davlat va tadbirkorlik subyektlari o‘rtasida o‘zaro manfaatli loyihalarni amalga oshirish masalalarini xorij tajribalari asosida tashkil etishni ta’minlash.
4. Davlat-xususiy sherikligi mexanizmlaridan samarali foydalanish bo’yicha hududning o’zida salohiyatli kadrlarni etishtirish;
5. Hamkorlikda axborot shaffofligini ta’minlash uchun ochiq ma’lumot portallarini tashkil qilish.

Xulosa qilib aytganda, Davlat-xususiy sherikligi mexanizmlaridan foydalanish orqali zarur infratuzilma va ijtimoiy loyihalarni bajarishda hamda ularni monitoring qilishda davlat bilan kichik biznes o‘rtasida yaqin hamkorlikni yo‘lga qo‘yish bugungi kunning dolzarb masalalaridan hisoblanadi, buning uchun hududlarda davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi ishonchli, samarali hamkorlikni shakllantirish kuchli vosita bo‘lib xizmat qiladi degan fikrdamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev, Sh. M. Yangi O‘zbekiston – xalq uchun xizmat qiladigan davlat. Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi. O‘zbekiston – 2030 strategiyasi. https://strategy.uz
3. Bing Li, Akintola Akintoye, Cli. Hardcastle. Conceptual framework for construction public private partnerships. https://www.arcom.ac.uk/-docs/proceedings/ar2000-229-240_Li_Akintoye_ and_Hardcastle.pdf.
4. Kalpana Gopalan. Public Private Partnerships: A Study of Organisational Design: Journal of Management & Entrepre-neurship (JME) Vol 10 (2),2016. Jul 1, 2016.

5. A.Jo‘rayeva.Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni davlat tomonidan qo‘llab quvvatlash, Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 2026-yil, fevral. www.sci-p.uz.
6. Isroilova, N. R., Shodmonov, A. X., Abduvohidov, S. S. Davlat xususiy sheriklik asosida xizmat ko‘rsatish sifatini oshirishning muhim jihatlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2(3), 44–51.
7. Akhmedov, B. Davlat-xususiy sheriklikda boshqaruv samaradorligi: O‘zbekiston tajribasi. Milliy iqtisodiyot va menejment, 4(7), 12–20.